

αφιέρωμα: Ευρωπαϊκές δράσεις για την κινητικότητα των ερευνητών

Η αύξηση του αριθμού των ερευνητών και η ενίσχυση της κινητικότητάς τους, τόσο μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών όσο και μεταξύ ακαδημαϊκής και βιομηχανικής κοινότητας, αποτελούν επιτακτικές ανάγκες της ΕΕ, σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Οι ερευνητές στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας: Ένα επάγγελμα, πληθώρα σταδιοδρομιών», που δημοσιεύτηκε στις 18 Ιουλίου 2003.

Τη διαπίστωση αυτή επιβεβαίωσαν εξάλλου και τα συμπεράσματα του σχετικού συνεδρίου «Η επαγγελματική σταδιοδρομία του ερευνητή στη διάσταση του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας» («The Researcher career in the dimension of the European Research Area») που πραγματοποιήθηκε στη Φλωρεντία στις 16-18 Ιουλίου 2003, στο πλαίσιο της ιταλικής προεδρίας.

Στόχος των πρόσφατων δράσεων της Επιτροπής είναι η καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του ερευνητικού δυναμικού της Ευρώπης και η αντιμετώπιση του φαινομένου «brain drain» που θέλει τους Ευρωπαίους επιστήμονες να συνεχίζουν τη σταδιοδρομία τους εκτός ΕΕ. Σημειώνεται πως ενώ η ΕΕ «παράγει» περισσότερους επιστήμονες από τις ΗΠΑ, με βάση τον αριθμό των διδακτορικών, το ποσοστό των απασχολούμενων στην έρευνα (5,36% του εργατικού δυναμικού) είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο των ΗΠΑ (8,66% του εργατικού δυναμικού).

Η αντίθεση αυτή γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στους πτυχιούχους δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τις θέσεις εργασίας που τους προσφέρονται στον ιδιωτικό τομέα: μόνο το 50% των ευρωπαϊκών ερευνητών εργάζονται σε επιχειρήσεις σε σχέση με το 83% των αμερικανικών ερευνητών και το 66% των ερευνητών στην Ιαπωνία.

Τέσσερις άξονες – κλειδιά για τη σταδιοδρομία των ερευνητών

Σύμφωνα με τον Γενικό Διευθυντή της Γ.Δ. Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κ. Αχιλλέα Μητσό, τέσσερις είναι οι βασικοί άξονες που καθορίζουν την εξέλιξη της σταδιοδρομίας των ερευνητών σε ευρωπαϊκό επίπεδο: ο ρόλος και η φύση της κατάρτισης των ερευνητών, οι διαφορετικές μέθοδοι πρόσληψης, η χρηματοδότηση των ερευνητών και οι συμβάσεις απασχόλησης, οι μηχανισμοί αξιολόγησης και οι προοπτικές ανέλιξης.

Όσον αφορά την κατάρτιση στον τομέα της έρευνας, τα περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα προσαρμόζουν τα προγράμματα σπουδών τους στις απαιτήσεις της ενδογενούς ακαδημαϊκής κοινότητας, απομακρύνοντας τους ερευνητές από την ευρύτερη μη πανεπιστημιακή αγορά. Δε-δομένου ότι οι κάτοχοι διδακτορικών τίτλων θεωρούνται συχνά περισσότερο εξειδικευμένοι από όσο χρειάζεται και, συνεπώς, η βιομηχανία

δεν ενδιαφέρεται για την απορρόφησή τους, τα πανεπιστήμια πρέπει να αυξήσουν το ειδικό βάρος της κατάρτισης σε ευρύτερο φάσμα σταδιοδρομιών, με πρωτοβουλίες εκπαίδευσης δεξιοτήτων σχετιζόμενων με την απασχόληση. Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας για τη σταδιοδρομία στην έρευνα είναι τα συστήματα πρόσληψης του επιστημονικού προσωπικού, τα οποία διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα, τον κλάδο και τον τύπο του οργανισμού. Η έλλειψη ενός ενιαίου κώδικα περιορίζει τη διαφάνεια των προσλήψεων και εμποδίζει το ουσιαστικό άνοιγμα θέσεων εργασίας σε ερευνητές από διαφορετικά κράτη μέλη, καθώς οι προσλήψεις μπορεί να επηρεαστούν από τις νοοτροπίες ή την περιορισμένη εξωστρέφεια ερευνητικών δομών.

Η χρηματοδότηση και οι συμβάσεις εργασίας αποτελούν τον τρίτο βασικό παράγοντα για την απασχόληση στην έρευνα. Κατ' αρχάς, οι αποδοχές των ερευνητών συχνά υστερούν σε σύγκριση με αυτές των διοικητικών στελεχών, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει αιτία αλλαγής σταδιοδρομίας. Επιπλέον, η αναγνώριση των υποψηφίων διδασκόντων στο εργασιακό πλαίσιο διαφέρει από χώρα σε χώρα, με σχετικές διαφοροποιήσεις στους μισθούς, τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης και τις συνθήκες εργασίας ανάλογα με το εάν θεωρούνται φοιτητές, μέλη του προσωπικού ή ερευνητές.

Τέλος, βασικός λόγος για τον περιορισμό της ερευνητικής σταδιοδρομίας στην εθνική αγορά εργασίας είναι η έλλειψη κοινών μηχανισμών αξιολόγησης των ερευνητών. Η ισότιμη αντιμετώπιση των σταδιοδρομιών στην έρευνα απαιτεί την αμοιβαία αναγνώριση των ακαδημαϊκών σπουδών και τη χρήση κοινών δεικτών για την τεκμηρίωση των επαγγελματικών επιδόσεων.

Ενισχύοντας την κινητικότητα στην Ευρώπη

Η επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας για την επένδυση του 3% του ΑΕΠ στην έρευνα μέχρι το 2010 απαιτεί περισσότερους και κατάλληλα καταρτισμένους ερευνητές. Προς αυτήν την κατεύθυνση, η Επιτροπή διαμόρφωσε «Μια στρατηγική κινητικότητας για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας» (ανακοίνωση της Επιτροπής, 04/02/2003) και διέδωσε το 10% του συνολικού προϋπολογισμού του δού Προγράμματος Πλαισίου (δού ΠΠ) για δράσεις που αφορούν την κατάρτιση και την κινητικότητα των ερευνητών (1,6 δισ. ευρώ στο σύνολο των 17,5 δισ. του δού ΠΠ).

Σημαντικές δράσεις αναπτύσσονται επίσης για την πληροφόρηση και την πρακτική βοήθεια των ερευνητών. Συγκεκριμένα, η Διαδικτυακή «Πύλη για την Κινητικότητα των Ερευνητών», η οποία άρχισε να λειτουργεί στα μέσα του 2003, παρέχει πληροφορίες για την προσφορά θέσεων εργασίας και τις ερευνητικές ευκαιρίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τις συνθήκες εργασίας και τις κανονιστικές διατάξεις που ισχύουν σε κάθε



χώρα. Στο ίδιο πλαίσιο λειτουργεί και η «Ευρωπαϊκή πύλη για την επαγγελματική κινητικότητα – EURES» με πληροφορίες σχετικά με θέσεις εργασίας και ευκαιρίες μάθησης στην Ευρώπη, καθώς και η πύλη PLOTEUS για τις Ευκαιρίες Μάθησης σε όλο τον Ευρωπαϊκό Χώρο.

Στην ολοκληρωμένη και εξειδικευμένη ενημέρωση των Ευρωπαίων ερευνητών και των οικογενειών τους στοχεύει και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας που σχεδιάστηκε για να παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε θέματα που σχετίζονται τόσο με την επαγγελματική όσο και με την καθημερινή τους ζωή, όπως το κανονιστικό και διοικητικό πλαίσιο κάθε χώρας, το φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα, η ενοίκιαση σπιτιού και η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, κ.λπ.

Οι μελλοντικές δράσεις της Επιτροπής περιλαμβάνουν την ανάπτυξη του «Χάρτη του Ευρωπαίου Ερευνητή» για τη διαχείριση των σταδιοδρομιών στην έρευνα, την κατάρτιση ενός «κώδικα συμπεριφοράς για την πρόσληψη ερευνητών» για την αναβάθμιση των διαδικασιών επιλογής και τη σύσταση ομάδας υψηλού επιπέδου για τον εντοπισμό ορθών πρακτικών σε σχέση με τις ευκαιρίες απασχόλησης.

Άλλα μέτρα που προωθούνται, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, είναι η δρομολόγηση Ευρωπαϊκού Έτους Ερευνητών για την ενίσχυση της δημόσιας αναγνώρισης των ερευνητικών σταδιοδρομιών και η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής πλατφόρμας κοινωνικού διαλόγου για τους ερευνητές.

Επιπλέον, απαραίτητη κρίνεται η ανάπτυξη πλαισίου για την αξιολόγηση των επαγγελματικών επιτευγμάτων των ερευνητών με «κοινά κριτήρια ποιότητας» και η εξέλιξη της ερευνητικής εκπαίδευσης με βάση τις ανάγκες της ευρύτερης αγοράς εργασίας.

Ερευνητές και κινητικότητα στην Ελλάδα

Η αποτελεσματική κινητικότητα των ερευνητών στην Ευρώπη προϋποθέτει τη στενή συνεργασία της Επιτροπής με τα κράτη μέλη. Προς αυτήν την κατεύθυνση αποφασίστηκε πως κάθε χώρα που

συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας θα οργανώσει το Εθνικό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας. Τα Εθνικά Δίκτυα θα συντονίζονται από Εθνικά Κέντρα Κινητικότητας σε συνεργασία με τα αρμόδια υπουργεία και τις υπηρεσίες έρευνας και τεχνολογίας των κρατών μελών.

Ο συντονιστικός ρόλος για το Εθνικό Δίκτυο Κέντρων Κινητικότητας στην Ελλάδα έχει ανατεθεί στο Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΕΚΕΤΑ), σύμφωνα με απόφαση της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης. Στο Εθνικό Δίκτυο συμμετέχουν επίσης το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδας, το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), ο Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας και το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Στόχος του Δικτύου είναι η προώθηση του ανδρώπινου δυναμικού και η ενδάρρυνση της αμφίδρομης κινητικότητας των ερευνητών. Οι σχετικές δράσεις περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την παραγωγή ενημερωτικού υλικού σε έντυπη και ψηφιακή μορφή, τη διοργάνωση εκδηλώσεων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, καθώς και την ανάπτυξη εθνικής δικτυακής πύλης που θα παρέχει πληροφόρηση και πρακτικές συμβουλές σχετικά με τις ευκαιρίες απασχόλησης των ερευνητών, τις συνθήκες εισόδου στις διάφορες χώρες και τις ανάγκες της καθημερινής ζωής όπως η ενοίκιαση σπιτιού, η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, κ.λπ.

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, ως μέλος του Δικτύου για την κινητικότητα στην Ελλάδα, αναμένεται να συμβάλει στην υλοποίηση των παραπάνω στόχων. Ωστόσο, οι δράσεις του ΕΚΤ για την προώθηση της κινητικότητας των ερευνητών διευρύνονται με τις ενέργειές του ως Εθνικό Σημείο Επαφής για τις Δράσεις Μαρί Κιουρί «Ανδρώπινο Πόροι και Κινητικότητα» του όου ΠΠ. Ειδικότερα, το ΕΚΤ παρέχει εξειδικευμένη ενημέρωση και συμβουλευτικές υπηρεσίες στους ενδιαφερόμενους ερευνητές και οργανισμούς, με στόχο την επιτυχημένη συμμετοχή τους στο όο Πρόγραμμα Πλαίσιο.

αφιέρωμα: Ευρωπαϊκές δράσεις ▶ ▶ για την κινητικότητα των ερευνητών

Δράσεις Μαρί Κιουρί: Η κινητικότητα στο 6ο Πρόγραμμα Πλαίσιο

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το 10% του συνολικού προϋπολογισμού του 6ου Προγράμματος Πλαισίου (6ου ΠΠ) αφορά δράσεις για την κατάρτιση και την κινητικότητα των ερευνητών. Συγκεκριμένα, οι Δράσεις Μαρί Κιουρί «Ανθρώπινοι Πόροι και Κινητικότητα», με προϋπολογισμό 1.580 εκατ. ευρώ, στοχεύουν στην ανάπτυξη και διάδοση των ερευνητικών δεξιοτήτων, στην προώθηση της αριστείας και στη διεύρυνση των προοπτικών σταδιοδρομίας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας.

Οι δράσεις Μαρί Κιουρί απευθύνονται σε πανεπιστήμια, ερευνητικά ινστιτούτα, επιχειρήσεις και ερευνητές από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις χώρες με δικαίωμα συμμετοχής στο 6ο ΠΠ. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα Προγράμματα Πλαίσια, δεν ισχύουν τα όρια ηλικίας για τους υποτρόφους.

Οι προβλεπόμενες δράσεις για τους ανθρώπινους πόρους και την κινητικότητα αφορούν:

i) Δράσεις που αφορούν το φορέα υποδοχής:

- ▶ **Δίκτυα ερευνητικής κατάρτισης «Μαρί Κιουρί»:** παρέχουν τα μέσα σε ερευνητικές ομάδες να συνδεθούν μεταξύ τους στο πλαίσιο ενός σαφώς καθορισμένου σχεδίου, διεθνούς ερευνητικής συνεργασίας. Αποτελούνται από τουλάχιστον τρία μέλη που εδρεύουν σε τουλάχιστον τρία κράτη-μέλη ή συνδεδεμένες χώρες, δύο εκ των οποίων πρέπει να είναι κράτη-μέλη ή υποψήφιες χώρες. Η διάρκεια ζωής ενός δικτύου είναι συνήθως τέσσερα έτη και η μέγιστη διάρκεια των υποτροφιών που συνδέονται με αυτό τρία έτη, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας βραχυπρόθεσμης παραμονής. Δικαίωμα συμμετοχής έχουν τόσο οι ερευνητές με έως τέσσερα έτη ερευνητική δραστηριότητα όσο και αυτοί που έχουν περισσότερα από τέσσερα έτη ερευνητική δράση ή διδακτορικό δίπλωμα.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
19 Νοεμβρίου 2003**

- ▶ **Υποτροφίες υποδοχής «Μαρί Κιουρί» για κατάρτιση νέων ερευνητών:** απευθύνονται σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και ερευνητικά ιδρύματα, σε κέντρα επιμόρφωσης και επιχειρήσεις με σκοπό την ενίσχυση της επιμορφωτικής τους ικανότητας για ερευνητές που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Η μέγιστη διάρκεια των υποτροφιών είναι τρία χρόνια. Δικαίωμα συμμετο-

χής έχουν οι ερευνητές μη κάτοχοι διδακτορικού με έως τέσσερα έτη ερευνητική δραστηριότητα.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
11 Φεβρουαρίου 2004**

- ▶ **Υποτροφίες υποδοχής «Μαρί Κιουρί» για τη μεταφορά γνώσεων:** απευθύνονται σε ευρωπαϊκούς οργανισμούς (πανεπιστήμια, επιχειρήσεις, κ.λπ.) με σκοπό την ανάπτυξη νέων τομέων τεχνολογίας και την προώθηση της ερευνητικής ικανότητας σε λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες της Ευρώπης. Οι υποτροφίες έχουν μέγιστη διάρκεια δύο έτη, ενώ δικαίωμα συμμετοχής έχουν οι ερευνητές με διδακτορικό δίπλωμα ή περισσότερα από τέσσερα έτη ερευνητικής δραστηριότητας.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
19 Μαΐου 2004**

- ▶ **Διαλέξεις και επιμορφωτικά μαθήματα «Μαρί Κιουρί»:** θα επιτρέψουν σε νέους ερευνητές με ερευνητική δραστηριότητα από τέσσερα έως δέκα έτη να επωφεληθούν από την πείρα κορυφαίων ερευνητών.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
20 Απριλίου 2004**

ii) Ατομικές δράσεις

- ▶ **Ευρωπαϊκές υποτροφίες «Μαρί Κιουρί»:** παρέχουν προηγμένη επιμόρφωση σε ερευνητές της ΕΕ και των συνδεδεμένων χωρών. Οι υποτροφίες έχουν διάρκεια από ένα έως δύο έτη και δικαίωμα συμμετοχής έχουν οι ερευνητές με διδακτορικό δίπλωμα ή περισσότερα από τέσσερα έτη ερευνητική δραστηριότητα.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
18 Φεβρουαρίου 2004**

- ▶ **Διεθνείς υποτροφίες εξωτερικού «Μαρί Κιουρί»:** παρέχουν την δυνατότητα σε ερευνητές της ΕΕ και των υποψήφιων χωρών να εργαστούν σε ερευνητικά κέντρα τρίτων χωρών. Η πρώτη φάση του προγράμματος πραγματοποιείται στο εξωτερικό και η δεύτερη υποχρεωτικά στην Ευρώπη. Η συνολική διάρκεια κυμαίνεται από ένα έως τρία χρόνια. Δικαίωμα συμμετοχής έχουν οι ερευνητές με διδακτορικό δίπλωμα ή περισσότερα από τέσσερα έτη ερευνητική δραστηριότητα.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
12 Φεβρουαρίου 2004**

- ▶ **Διεθνείς υποτροφίες εσωτερικού «Μαρί Κιουρί»:** παρέχουν τη δυνατότητα σε ερευνητές τρίτων χωρών να εργα-



στούν σε ερευνητικά κέντρα της Ε.Ε. Η διάρκεια των υποτροφιών είναι από ένα έως δύο χρόνια (ή και τρία χρόνια με τη φάση επανόδου των ερευνητών).

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
12 Φεβρουαρίου 2004**

iii) Προώθηση και αναγνώριση της αριστείας:

- ▶ Υποτροφίες αριστείας «Μαρί Κιουρί»: θα υποστηρίξουν τη δημιουργία και την ανάπτυξη ευρωπαϊκών ερευνητικών ομάδων που κρίνεται ότι έχουν τις δυνατότητες να φθάσουν σε υψηλό επίπεδο αριστείας. Έχουν συνήθως διάρκεια τεσσάρων ετών.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
18 Μαΐου 2004**

- ▶ Βραβεία αριστείας «Μαρί Κιουρί»: Στοχεύουν στη δημόσια αναγνώριση της αριστείας ερευνητών που έχουν κατά το παρελθόν επωφεληθεί από την κοινοτική υποστήριξη για κατάρτιση και κινητικότητα. Θα απονεμόνται πέντε βραβεία κατ'έτος.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
18 Μαΐου 2004**

- ▶ Έδρες «Μαρί Κιουρί»: αφορούν την προσέλκυση παγκοσμίως επιπέδου ερευνητών, καθώς και την ενθάρρυνσή τους να συνεχίσουν τη σταδιοδρομία τους στην Ευρώπη. Έχουν συνήθως διάρκεια τριών ετών.

**Καταληκτική ημερομηνία υποβολής προτάσεων:
21 Ιανουαρίου 2004**

iv) Μηχανισμοί επανόδου και επανένταξης:

Οι υποτροφίες επανόδου και επανένταξης απευδύνονται σε ερευνητές από την ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες, οι οποίοι έχουν μόλις ολοκληρώσει υποτροφία «Μαρί Κιουρί» ελάχιστης διάρκειας δύο ετών. Θα εφαρμοστεί επίσης για τους Ευρωπαίους ερευνητές που έχουν διεξαγάγει έρευνα εκτός Ευρώπης για πέντε τουλάχιστον έτη και επιθυμούν να επιστρέψουν στην Ευρώπη, ανεξαρτήτως εάν έχουν ή όχι επωφεληθεί από δράση «Μαρί Κιουρί».

Διαδικασία συνεχούς υποβολής έως 31 Οκτωβρίου 2004

v) Συνεργασία με τα κράτη μέλη και τις συνδεδεμένες χώρες:

Θα αναληφθούν πρωτοβουλίες προκειμένου να ενισχυθεί η συνεργασία με τα κράτη μέλη και τις συνδεδεμένες χώρες, με σκοπό την παροχή «υποστήριξης εγγύτητας» σε ερευνητές, η οποία αποτελεί κεντρικό στοιχείο οιοσδήποτε προγράμματος κινητικότητας που αφορά ερευνητές που μετακινούνται εντός

της Ευρώπης ή επιστρέφουν σε αυτή. Μια περαιτέρω πτυχή της εν λόγω συνεργασίας μπορεί να αφορά ορισμένα καθήκοντα τα οποία συνδέονται με τη διαχείριση της δραστηριότητας, πέραν της συζητημένης σημασίας των δράσεων που αφορούν το φορέα υποδοχής.

Περισσότερες πληροφορίες για τις Δράσεις Μαρί Κιουρί «Ανθρώπινοι Πόροι και Κινητικότητα»:

- ▶ Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
Εθνικό Σημείο Επαφής
Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
Fax: 210 7246824
e-mail: ncp@ekt.gr
<http://www.ekt.gr>, <http://www.ekt.gr/ncrpfό/mobility>

Επικοινωνία:

κα Πένυ Πατρινού
Τηλ: 210 7273912

Υπεύθυνη:

Δρ Εύη Σαχίνη
Προϊστάμενος Τμήματος Ανάπτυξης ΕΚΤ
Fax: 210 7246824

Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο

- ▶ The Researcher's Mobility Portal
<http://europa.eu.int/eracareers/>
- ▶ EURES
<http://europa.eu.int/eures/>
- ▶ PLOTEUS
<http://www.ploteus.net/>
- ▶ Δράσεις Μαρί Κιουρί – Ανθρώπινοι πόροι και κινητικότητα (CORDIS)
<http://www.cordis.lu/fp6/mobility.htm>
- ▶ Δράσεις Μαρί Κιουρί – Ανθρώπινοι πόροι και κινητικότητα (EUROPA)
http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/home_en.html
- ▶ Marie Curie Fellowship Association
<http://www.mariecurie.org/>
- ▶ Marie Curie Fellowship Association – Greek Group
<http://www.space.noa.gr/%7Emcfa-el/>